

Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği (SOCRATES) Türkçe Versiyonu'nun Yatarak Tedavi Gören Erkek Alkol Bağımlısı Hastalarda Faktör Yapısı, Geçerliliği ve Güvenirliği

Cüneyt Evren¹, Ercan Dalbudak¹, Duran Çakmak¹

ÖZET:

Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği (SOCRATES) Türkçe Versiyonu'nun yatarak tedavi gören erkek alkol bağımlısı hastalarda faktör yapısı, geçerliliği ve güvenilirliği

Amaç: Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği (SOCRATES) Miller ve Tonigan (1996) tarafından geliştirilen ve alkol kullanım bozukluğu olan olgularda değişim için hazır olmayı ve motivasyonu değerlendirmek için düzenlenmiş 19 maddelik öz bildirime dayalı bir soru formudur. Orijinal ölçeğin faktör analizi formun üç alanda kümelendiğini göstermiştir: (1) Farkına varma (Fv), (2) İkilem (İk) ve (3) Adım atma (Aa). Bu araştırmanın amacı, ölçeğin Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği (SOCRATES) adıyla Türkçe'ye uyarlanarak, alkol kullanım bozukluğu olan hastalarda faktör analizinin yapılması ve geçerlik ve güvenilirliğinin araştırılması ve ülkemizde de kullanıma kazandırılmasıdır.

Yöntem: Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Alkol Madde Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi'ne (AMATEM) Ocak-Temmuz 2006 tarihleri arasında yatarak tedavi gören hastalar çalışma kapsamına alındı. DSM-IV tanı ölçütlerine göre alkol bağımlılığı tanısı konan 171 hasta çalışma örneklemini oluşturdu. Hastalar sosyodemografik soru formunun yanısıra, SOCRATES, Tedavi Motivasyonu Anketi (TMA) ve Michigan Alkolizm Tarama Testi (MATT) ile değerlendirildi. SOCRATES'in Türkçe versiyonunun iç tutarlılığını saptamak için Cronbach alfa ve geçerliliğinin değerlendirilmesi için daha önce ülkemizde geçerlik çalışması yapılmış olan TMA kullanıldı.

Sonuçlar: Ölçeğin Türkçe formununun 16 maddelik halinin faktöryel yapısı ölçeğin orijinali ile uyumlu bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık ölçümünde Cronbach alfa katsayıları alkol bağımlılığı olan hastalarda birinci ölçek (Fv) için 0.77, ikinci ölçek (İk) için 0.74, üçüncü ölçek (Aa) için 0.78 ve tüm ölçek (SOCRATES) değerlendirildiğinde 0.85 olarak bulundu. Her alt ölçek ve o alt ölçekte bulunan maddeler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulundu ($p < 0.001$, $r > 0.48$). Toplam SOCRATES ve üç alt ölçeğinin puanları ile TMA puanı arasında anlamlı ilişki saptandı ($p < 0.001$).

Değerlendirme: Bu çalışmanın bulguları, SOCRATES'in Türkçe düzenlenmiş şeklinin alkol kullanım bozukluğu olan hastalarda geçerli ve güvenilir olduğunu ve Türk toplumunda da kullanılabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar sözcükler: Alkol, madde, bağımlılık, geçerlik, güvenilirlik, tedavi motivasyonu

Klinik Psikofarmakoloji Bülteni 2008;18:84-91

ABSTRACT:

Factorial structure and reliability and validity of Turkish Version the Stages of Change Readiness and Treatment Eagerness Scale (SOCRATES) in male alcohol dependent inpatients

Objective: The Stages of Change Readiness and Treatment Eagerness Scale (SOCRATES), is a 19-item self-rating scale developed by Miller and Tonigan (1996) for screening motivation and readiness to change drinking - related behavior. Factorial analyses showed that it contains 3 factors namely: (1) Recognition (Re), (2) Ambivalence (Am), and (3) Taking steps (Ts). In this current study, the reliability, validity, and factorial structure of the Turkish version of the SOCRATES scale were determined.

Method: The study was conducted in hospitalized patients of Bakırköy State Hospital for Mental Health and Neurological Disorders, AMATEM (Alcohol and Drug Research, Treatment and Education Center) in Istanbul between January and July 2006. Hundred and seventy one inpatients diagnosed as having "Alcohol Use Disorder" were included in the study. Patients were administered a sociodemographic form, the SOCRATES, the Treatment Motivation Questionnaire (TMQ), and Michigan Alcohol Screening Test (MAST). The internal consistency of the Turkish version of SOCRATES was evaluated by the Cronbach's Alpha test, and for validity assessment the TMQ was used.

Results: The Turkish version of the scale with 16 item solution was found to be consistent with the original scale. In alcohol dependents; the internal consistency coefficient (Cronbach's alpha) was 0.77 for Re scale, 0.74 for Am scale, 0.78 for Ts, and 0.85 for SOCRATES. For each of the items, the corrected item-total correlation values were higher than 0.48 and significant with a degree of $p < 0.001$. Three subscales, total score of the SOCRATES and TMQ were correlated significantly with a degree of $p < 0.001$.

Discussion: Results which were obtained in this study suggests that the Turkish version of the SOCRATES can be used as reliable and valid measure for alcohol dependent inpatients.

Key words: Alcohol, substance, dependence, validity, reliability, treatment motivation

Klinik Psikofarmakoloji Bülteni 2008;18:84-91

Doç. Dr., Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, AMATEM, İstanbul-Türkiye

Yazışma Adresi / Address reprint requests to: Doç. Dr. Cüneyt Evren, İcadıye Cad. Menfes Sok. Selçuk Apt. 1/17 Kuzguncuk 34674 Üsküdar, İstanbul-Türkiye

Telefon / Phone: +90-216-341-0609

Faks / Fax: +90-212-660-0026

Elektronik posta adresi / E-mail address: cuneytevren@yahoo.com cuneytevren@hotmail.com

Kabul tarihi / Date of acceptance: 9 Şubat 2008 / Şubat 9, 2008

GİRİŞ

Tedaviye hazır olma ve tedavi için motivasyon, son dönemde bağımlılık tedavisi ile ilgili yapılan çalışmalar için en ilgi çekici konulardan biri olmuştur (1). Yardım arama kararı ile yardımı kabul etmek, yani değişim için hazır olma ve tedavi isteği, birbirinden

farklıdır (2). Olumsuz tedavi seyrinin bildirilen en sık nedeni, tedaviyi yarımla bırakma, tedavide kalma süresinde ve tedaviye katılımda azlık ve depresyonda artma ile kendini gösteren, tedaviye hazır olmama ve tedavi için motivasyonda yetersizlik olmasıdır (3-5). Aslında tedaviye hazır olma ve tedavi için motivasyon kendine özgü dönemleri

olan bir süreçtir (6,7). Motivasyon, değişimi kabul etme ve değişim için hazır olma durumu olarak görülen, zamana ya da duruma bağlı olarak değişkenlik gösterebilen ve dış etkenlerden etkilenen içsel bir durum olarak anlaşılabilir (8).

Değişim Modelinin Transteorik Aşamaları davranışsal değişim süreci için yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. Bu modelin beş aşaması da [niyet öncesi (precontemplation); (değişimi henüz düşünmüyor), niyet (contemplation); (değişimi düşünüyor ancak harekete geçmiyor), hazırlık (preparation); (değişimi planlıyor), hareket (action); (kişinin davranışlarında değişiklik yapması) ve idame (maintenance); (kişi yeni davranışı koruyabilmek için yaşam şeklini değiştiriyor)], değişim için hiç niyet olmamasından yeni davranışı sürdürmek için belirgin davranışsal değişikliğe ulaşmaya kadar değişen derecelerdeki motivasyon düzeyleri ile ilişkilidir (6). Hastaların motivasyon veya değişime hazır olmaları konularında farklılık gösterdiğini anlayan araştırmacılar motivasyonu değerlendirmek için ölçekler (9,10), arttırmak için ise görüşme teknikleri ve tedaviler geliştirmişlerdir (11-14).

Alkol kullanımında değişiklik sağlayabilmek için değişimin aşamasını değerlendiren bir araç olarak "Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği (the Stages of Change Readiness and Treatment Eagerness Scale – SOCRATES)" geliştirilmiştir (15). SOCRATES'in ilk şekli, Rhode Island Üniversitesi Değişimi Değerlendirmesi'ni (the University of Rhode Island Change Assessment – URICA) model alan 32 madde içeren bir ölçekti (16). URICA, çeşitli sorunsal davranışların değişimini kabul etme düzeyini değerlendirmek üzere kişinin kendine uyguladığı bir ölçek olarak geliştirilmiştir. SOCRATES ise alkol kullanımı paterninin dört değişim aşamasını ölçmek için geliştirilmiştir: niyet öncesi, niyet, hazırlık (belirleme) ve hareket. SOCRATES ölçeğinin sonraki şeklinde (Versiyon 3.0) (15) değişimin idame aşamasını da değerlendirmek için 8 ek madde içermektedir.

Miller ve Tonigan (15) SOCRATES 5.0 versiyonunun yatarak tedavi ardından ayakta tedaviye başlamış ya da madde bağımlılığı ayakta tedavi programında olan erkek ve kadın hastalardan oluşan bir örnekleme faktör analizi çalışmasını gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın sonucu SOCRATES 5.0'in 19 maddesinin İkilem (Ik; Ambivalence), Farkına varma (Fv; Recognition) ve Adım atma (Aa; Taking steps) olarak adlandırılan bağımsız 3

faktörden oluştuğunu göstermiştir. SOCRATES'in bu kısa şeklinin uzun şekli kadar iyi işlev görmesi ve daha net faktör yapısına sahip olması nedeni ile ölçeğin bu kısa şeklinin kullanımı önerilmiştir.

Saptanan üç faktör ölçeğin alt ölçekleri olarak işlev görmekte ve değişime hazır olma sürecinin farklı özellikleri ile ilgili bilgi sağlamaktadır. Fv alt ölçeği, cevap veren bireyin madde kötüye kullanımı sorunu yaşadığı ve eğer değişmezse ne kadar zarar görebileceğini algılama düzeyini yansıtmaktadır. İlk alt ölçeği cevap verenin madde kullanma şeklinin fayda ve zararları hakkındaki çatışmalarının düzeyini yansıtmaktadır. Aa alt ölçeği kişinin değişim sürecine aktif olarak ne kadar katıldığını yansıtmaktadır. SOCRATES bağımlılık alanında değişime hazır olmayı değerlendirmek için çeşitli popülasyonlarda kullanılmıştır (1,8,15,17-22).

Maisto ve arkadaşları SOCRATES'in faktör yapısını birinci basamak tedavi ortamında tekrar değerlendirmişler ve iki faktörlü bir yapı ortaya koymuşlardır (15 madde; sırasıyla 9 ve 6 madde) (17). Faktörlerden birini İKFAR (AMREC) (Ik ve Fv alt ölçeklerinin karışımı) diğerini Miller ve Tonigan (1996) ile aynı olarak Aa olarak adlandırmışlardır. Maisto ve arkadaşlarının alkol kullanım bozukluğu olan ergenlerde yaptıkları diğer bir çalışmada ise "Aa" ve "Fv" şeklinde iki faktör tanımlanmıştır (19).

Bir diğer çalışma, aşırı alkol içen kolej öğrencilerinde yapılmış ve SOCRATES'in 3 faktörlü yapısına 19 maddelik halinin az düzeyde destek gösterdiğini, en zayıf ilişki gösteren 3 madde çıkarıldığında ise 16-maddelik şeklinin 19 maddelik şekline daha iyi performans gösterdiğini bulmuşlardır (18). Benzer şekilde yatarak tedavi gören alkol bağımlılarında SOCRATES'in Almanca şekli değerlendirilmiş ve faktöryel yapısının neredeyse orijinal şekliyle tamamen örtüştüğü saptanmıştır (20). Orijinal faktöryel yapıya uygun faktöryel yapı gösteren diğer bir çalışma tedavi arayışında olan ve aktif askerlik görevinde bulunan alkol ve/veya madde bağımlılığı tanısı alan Amerikalılarda yapılmıştır. Ancak bu çalışmada orijinalden farklı olarak 14 maddelik bir ölçek formu kullanılmıştır (21). Ölçeğin İsviçre'de madde bağımlıları ile yapılan Fransızca şekli ise neredeyse orijinaliyle aynı faktöryel yapıyı göstermiştir (22). Bu çalışmada ise sadece Aa alt ölçeğine ait 14. madde Fv alt ölçeği içinde yer almıştır. Ölçeğin faktör yapısını farklı popülasyonlarda irdeleyen ve iki faktörlü yapı saptayan

iki araştırma daha bulunmaktadır (1,8).

Bu çalışmada Miller ve Tonigan (15) tarafından geliştirilen Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği'nin (The Stages of Change Readiness and Treatment Eagerness Scale) SOCRATES 5.0 versiyonunun yatarak tedavi gören alkol bağımlısı Türk hastalarda faktör yapısı ile geçerlik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

I. Çalışma Deseni ve Örneklem:

Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Alkol Madde Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi (AMATEM)'de Ocak ve Temmuz 2006 tarihleri arasında servise yatırılarak takip ve tedavi edilen ve DSM-IV ölçütlerine göre alkol bağımlılığı tanısı konan 171 ardışık hasta çalışmaya alındı. Hastalara çalışma konusunda bilgi verildikten sonra yazılı onayları alındı.

Ölçek İngilizce'den Türkçe'ye iki psikiyatrist tarafından çevrildi. Daha sonra bağımsız bir kişi tarafından geri çevirme işlemi yapıldı. Karışıklık yaratabilecek ifadeler gözden geçirildi ve yerlerine uygun ifadeler seçildi. Dil birliği sağlanarak ölçeğe son şekli verildi.

Hastalarla görüşmeler arındırılma döneminden sonra ve son alkol kullanımından yaklaşık 4 ila 6 hafta sonra yapıldı. Tüm hastalara sosyodemografik form, SOCRATES ve Michigan Alkolizm Tarama Testi (MATT) uygulandı. Geçerliliğinin değerlendirilmesi amacıyla daha önce ülkemizde geçerlik çalışması yapılmış olan "Tedavi için Motivasyon Anketi (TMA)" kullanıldı (10). Mental retardasyonu, iletişimi önemli ölçüde etkileyecek düzeyde görme, işitme ve bilişsel kaybı, psikotik bozukluğu, organik beyin hastalığı olan olgular çalışma dışı bırakıldı. Dört olgu SOCRATES'i eksik cevapladığı için çalışma dışı bırakıldı ve toplam 171 alkol bağımlısı hasta değerlendirilmeye alındı.

II. Değerlendirme Araçları:

SOCRATES

SOCRATES 5.0 versiyonu, 19 maddeden oluşan ve öz bildirime dayanan bir ölçektir (15,23). Oniki haftalık ayaktan tedavi programına katılmak üzere olan ya da yapılandırılmış tedavi programını yeni tamamlamış ve 12 haftalık yatış sonrası ayaktan tedavi programına başlamak üzere olan, yani tedavi arayışındaki alkol ba-

ğımlısı hastalardan oluşan bir örnekleme, birincil olmayan ya da komorbid olarak madde kullanım bozukluğu olan hastalar çalışma dışı bırakılarak yapılan bir çalışmada, SOCRATES'in alt ölçeği olarak işlev görecek 3 faktör saptanmıştır. (I) Farkına varma (Fv; Recognition), (II) Adım atma (Aa; Taking Steps) ve (III) İkilem (Ik; Ambivalence) (23,24). Olguların soruları "Kesinlikle katılmıyorum" dan (1 puan) "Kesinlikle katılıyorum" a (5 puan) değişen şekilde cevapladığı 5 noktalı Likert tipi bir ölçektir. Netlik sağlanması açısından bu çalışmada Miller ve Tonnigan (15) tarafından tanımlanan orijinal numaralama sistemi kullanılmıştır.

Tedavi Motivasyonu Anketi (TMA)

TMA olguların alkol/madde bağımlılık tedavisine katılma ve tedavide kalma nedenlerini ölçmek için düzenlenmiş 26 maddelik öz bildirime dayalı soru formudur (3). Olguların soruları "Kesinlikle katılmıyorum" dan "Kesinlikle katılıyorum" a değişen şekilde cevapladığı 5 noktalı Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin orijinalinin faktör analizi ve madde analizleri bir alkol ve madde tedavi merkezinin ayaktan tedavi ünitesine ardışık başvuran 109 kişi ile yapılmıştır. Faktör analizi ölçeğin tanımlanabilir 4 faktör içerdiğini göstermiştir: (I) içsel motivasyon, (II) dışsal motivasyon, (III) kişiler arası yardım arama ve (IV) tedaviye güvensizlik. Daha sonra Ryan ve arkadaşları (3) TMA'yı alkol kötüye kullanımı için tedavi arayışındaki (n=98) ikinci bir örnekleme uygulamışlardır. Ölçeğin Türkçe versiyonunun faktöryel yapısı orijinali ile uyumlu bulunmuştur. Türkçe ölçeğin iç tutarlılık ölçümünde Cronbach alfa katsayısı 0.84'tür (10).

Michigan Alkolizm Tarama Testi (MATT)

Bir kişinin alkol kullanım sorunlarıyla karşı karşıya kalıp kalmadığını, varsa düzeyini ölçmek için kullanılır. Birinci basamak sağlık hizmetine başvuranlara, alkol bağımlılığı ile ilgili sorunu olduğu düşünülen kişilere uygulanabilir. Hastaların doldururken kendilerine en çok uyan seçeneği işaretlemeleri istenir. Gibbs (25) tarafından geliştirilmiş olan testin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Coşkunol ve arkadaşları (26) tarafından yapılmıştır.

III. İstatistiksel İşlem

Veriler Windows için SPSS 11.5 programı ile değerlendirildi. Sosyodemografik değişkenler için frekans ve

yüzde oranlarına bakıldı. MATT, TMA ölçeği ve TMA alt ölçek puanları için ortalama ve standart sapma uygulandı. Ölçeğin faktör yapısı faktör analizi ile değerlendirildi. TMA ölçeği ve alt ölçeklerin güvenilirliği için diğer yöntemlerden biri olarak Cronbach alfa katsayısı hesaplandı. Ölçeklerin iç tutarlılığı için ölçek maddeleri ile o maddenin yer aldığı alt ölçek toplam puanı arasındaki ilişki katsayısına bakıldı. Ölçeğin ve alt ölçeklerinin geçerlik ölçümleri için motivasyonla ilişkili başka bir alanda kullanılan ve daha önce Türkçe geçerliği yapılmış olan Tedavi Motivasyonu Anketi (TMA) kullanıldı.

BULGULAR

Hastaların yaş ortalaması 43.4±8.3 olup, yaş aralığı 21 ve 66 arasında değişmekteydi. Hastaların 65'i (%38.1) ilköğretim, 31'i (%18.1) ortaokul, 50'si (%29.2) lise ve 25'i (%14.6) üniversite mezunuydu. İşsizlik oranı %32.7 (n=56), çalışanların oranı %32.2 (n=55), "part time" çalışanların oranı %17.0 (n=29) ve emekli olanların oranı %18.2 (n=31) olarak bulundu. Hastaların 99'u evli (%57.9), 14'ü dul (%8.2), 27'si boşanmış (%15.8), 10'u ayrı yaşıyor (%5.8) ve 21'i (%12.3) bekar (Tablo 1).

Tablo 1: Sosyodemografik değişkenler

	n	%
Eğitim seviyesi		
İlk okul	65	38.1
Orta okul	31	18.1
Lise	50	29.2
Üniversite	25	14.6
İş durumu		
İşsiz	56	32.7
Çalışıyor	55	32.2
Part time çalışıyor	29	17.0
Emekli	31	18.2
Medeni durum		
Evli	99	57.9
Dul	14	8.2
Boşanmış	27	15.8
Ayrı yaşıyor	10	5.8
Bekar	21	12.3

Yapılan ilk faktöryel analizde ölçeğin orijinalinde Aa faktöründe yer alan 4. ve 5. maddeler (4-Alkol kullanmamda bazı değişiklikler yapmaya başladım; 5-Bir seferde çok fazla içiyordum, fakat alkol kullanmamı değiştirmeyi başardım.) ölçeğin orijinalindeki 3 faktörden ekstra olarak 4. faktör ve 9. madde de (9-Sadece alkol kullanmamı değiştirmekle ilgili düşünmüyorum, ayrıca bununla ilgili bir şey de yapıyorum.) ekstra olarak 5.

faktör şeklinde yer almıştır. Her ne kadar ölçeğin orijinalindeki gibi 3 faktör şeklinde değerlendirildiğinde ölçekle ya da buldukları alt ölçekle düşük korelasyon göstermeseler de bu soru maddelerinin faktöryel analizde Aa alt ölçeğinin farklı alt özelliklerini ölçebileceği, soruların yapılarından kaynaklanan nedenlerden diğer sorulardan farklı olduğu ve örneklemimiz için anlaşılması zor olabileceği şeklinde değerlendirilerek ölçekten çıkarıldı.

Bu 3 soru maddesi (4, 5 ve 9; ya da 4. ve 5. faktörler) ölçekten çıkartıldığında ilk faktöryel analizde ortaya çıkan ilk 3 faktörde değişiklik olmadı. Ölçeğin orijinalinde Fv alt ölçeği içinde yer alan 1. ve 3. maddeler (1-Alkol kullanmamla ilgili gerçekten değişiklik yapmak istiyorum.; 3-Eğer yakın zamanda alkol kullanmamı değiştirmesem sorunlarım giderek kötüleşecek.) İlk faktörü altında yer aldı. Bu iki sorunun, örneklemimizin tedavinin ileri aşamasında değerlendirilen hastalardan oluşan bir örneklem olması nedeniyle cevaplayan kişilerin soruları algılama şeklinin bu soruların ilk alt ölçeği altında yer almasına neden olduğu düşünüldü. Sonuçta 1,2,3,7,12 ve 17. sorular ilk alt ölçeği, 8,11,13,16 ve 18. sorular Fv alt ölçeği altında ve 10,14,15,19 ve 20. sorular Aa alt ölçeğinin altında yer almışlardır (Tablo 2).

Tablo 2: Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği'nin (SOCRATES) Türkçe versiyonunun faktöryel yapısı

SOKRATES maddeleri	Faktör		
	Adım atma	İkilem	Farkına varma
15	0.727		
14	0.696		
10	0.674		
20	0.664		
19	0.613		
2		0.712	
17		0.671	
1		0.646	
7		0.616	
12		0.577	
3		0.523	
11			0.792
8			0.777
18			0.675
13			0.634
16			0.525
Varyans %'si	32.0	12.4	8.5

Çıkarma Yöntemi: Principal Komponent Analizi.

Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalizasyonlu Varimax.

Madde toplam puan arasında korelasyonların tümünün katsayı değerleri 0.42 ile 0.62 arasında değişmekte ve anlamlılık düzeyi hepsi için p<0.001 seviye-

sindeydi. Her alt ölçek ve o alt ölçekte bulunan maddeler arasındaki korelasyonlar $p < 0.001$ seviyesinde anlamlıydı ve tüm katsayı değerleri de 0.47 üzerindediydi. Madde alt ölçekler arası korelasyon katsayıları Fv alt ölçeği için 0.64-0.82 arasında, İk alt ölçeği için 0.48-0.70 arasında ve Aa alt ölçeği için 0.65-0.59 arasında değişmekteydi (Tablo 3).

Tablo 3: Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği'nin (SOCRATES) Türkçe versiyonunun her bir maddesinin kendi ait olduğu alt ölçek ve ölçeğin toplam puanıyla gösterdiği korelasyonlar (r)

Madde	Farkına varma	SOKRATES toplam	Madde	İkilem	SOKRATES toplam	Madde	Adım atma	SOKRATES toplam
11	0.78	0.56	2	0.70	0.56	15	0.65	0.54
8	0.82	0.50	17	0.67	0.62	14	0.70	0.57
18	0.73	0.50	1	0.49	0.49	10	0.73	0.59
13	0.73	0.59	7	0.67	0.54	20	0.67	0.54
16	0.64	0.58	12	0.67	0.53	19	0.66	0.42
			3	0.48	0.51			

r, korelasyon katsayısı, korelasyonların tümü < 0.001 düzeyinde anlamlı.

SOCRATES'in ve 3 alt ölçeğinin ortalama puanları ile Cronbach alfa katsayıları, birbirleriyle ve TMA ile gösterdikleri korelasyonlar Tablo 4'de gösterilmiştir. 3 alt ölçek, SOCRATES ve TMA arasında saptanan korelasyonlar $p < 0.001$ düzeyinde anlamlıdır. MATT ile sadece Fv alt ölçeği $p < 0.001$ seviyesinde ($r=30$) korelasyon göstermiş, SOCRATES ve diğer alt ölçekler ile MATT arasında korelasyon saptanmamıştır. Ölçek iç tutarlılığı için SOCRATES ve alt ölçekler için Cronbach alfa katsayısı hesaplandı. Alkol bağımlılığı olan hastalarda katsayı birinci ölçek (Fv) için 0.77, ikinci ölçek (İk) için 0.74, üçüncü ölçek (Aa) için 0.78 ve tüm ölçek (SOCRATES) değerlendirildiğinde 0.85 olarak bulundu (Tablo 4).

Tablo 4: Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği'nin (SOCRATES) Türkçe versiyonunun ve 3 alt ölçeğinin ortalamaları, kendi aralarında ve Tedavi Motivasyonu Anketi (TMA) ile korelasyon katsayıları ve Cronbach alfa değerleri (r)

	Farkına varma	İkilem	Adım atma	SOKRATES toplam
İkilem	0.32			
Adım atma	0.42	0.54		
SOCRATES	0.73	0.81	0.81	
TMA toplam	0.51	0.38	0.43	0.56
Cronbach alfa	0.77	0.74	0.78	0.85
Ortalama±SS	20.9±4.2	24.4±4.8	22.1±3.8	67.3±10.0
Minimum-Maksimum	5.0-25.0	6.0-30.0	5.0-25.0	17.0-80.0

r, korelasyon katsayısı, korelasyonların tümü 0.001 düzeyinde anlamlı. Michigan Alkolizm Tarama Testi (MATT) ile tek anlamlı korelasyon Farkına Olma alt ölçeği ile ($r=0.30$, $p < 0.001$).

TARTIŞMA

Günümüze kadar SOCRATES ile ilgili yapılan çalışmalar; tedavi arayışındaki erişkin alkol bağımlılarında (15), yatarak tedavi gören alkol bağımlılarında (20), riskli içiciler olarak tanımlanan birinci basamak erişkin hastalarda (17), aşırı alkol içen mezun olmamış öğren-

cilerde (18), madde kötüye kullanan ergenlerde (19) ya da erişkinlerde (22), Brezilya'da ayaktan tedavi gören alkol bağımlılarında (8), tedavi arayışındaki alkol/madde bağımlılığı tanısı alan askerlerde (21) ve madde tedavi merkezine girebilmek için sırada bekleyen fakir erişkinlerde (1) yapılmıştır. Araştırmalar ölçeğin ilk şeklinde tanımlanan 3 faktör için çelişkili sonuçlar göstermektedir. Çalışmalar Aa faktörünü sıklıkla tanımlamakla beraber, kalan iki faktör için destek farklılık göstermekte, bazı çalışmalarda bu iki faktör desteklenmekte (18,20-22), bazı çalışmalarda ise tek faktör olarak birleştirilmektedir (1,8,17,19). Ayrıca, örnekleme göre SOCRATES'in faktör analizi 14-madde (19,21), 15-madde (17), 16-madde (18) ve 17-madde (1) çözümler sağlamıştır. Çalışmamızda ise ölçeğin orijinali ile uyumlu olarak 3 faktör çözümü uygun bulunmuştur. Orijinalindeki 19 maddeye kıyasla çalışmamızda 16 madde yapılmasının daha uygun olduğu saptanmıştır.

Çalışmalarda örneklemlerin farklı olması sonuçların da farklı olmasına neden olmuş olabilir. Örneğin alkol sorunlarının şiddeti ve bu sorunların algılanmasında özel madde bağımlılığı merkezine başvurmuş (yüksek seviye alkol kullanımı ve ilişkili sorunlar- daha homojen grup) hastalar ile (15) birinci basamak tedavisine başvurmuş bireyler de (değişik düzeyde alkol kullanımı ve ilişkili sorunlar) (17) önemli farklılıklar gözlenebilir. Üstelik sadece alkol bağımlılarından oluşan örneklemler ile hem alkol hem de alkol dışı madde bağımlılığı olan-

lardan oluşan örneklerde farklılıklar oluşabileceği gibi, her ikisi de tedavi arayışında olmalarına rağmen ayaktan ve yatarak tedavi gören hastalar arasında bile farklılık gösterebilir. Çalışmamızın örneklemini ise sadece erkek hastalardan oluşması nedeniyle, önceki çalışmalardan farklılık göstermektedir. Çalışmanın örnekleminin sadece erkeklerden oluşması kısıtlılıklarından biridir ve saptanan sonuçların yatarak tedavi görmüş erkek alkol bağımlısı hastalar için geçerli olduğu akıldan tutulmalıdır. Bununla beraber, göz önünde bulundurulması gereken bir gerçek de ölçeğin kullanılması planlanan tedavi arayışındaki alkol bağımlısı hasta popülasyonunun neredeyse tamamının ülkemizde erkek hastalardan oluştuğudur. Çalışmalar arasında farklı bulguların ortaya çıkmasına neden olabilecek bir diğer etken ise farklı faktör analitik işlemlerin uygulanması olabilir (8).

İlk kez Maisto ve arkadaşları (17) ve daha sonra diğer çalışmacılar (1,8,19) ölçeğin orijinalinden farklı olarak 1k ve Fv alt ölçeklerinin kendi çalışmalarında tek alt ölçek olarak İKFAR (AMREC) birleştirmişlerdir. Maisto ve arkadaşları (17) bu durumu 1k faktörünün kıyasla dengesiz olmasına bağlamışlardır. Bu duruma destek olarak da Dermen ve arkadaşlarının (27) yatarak tedavi gören madde kötüye kullanımı olan örnekleme bu faktörü anlamlı bulmamalarını ve Busby ve Parker'ın (28) ise SOCRATES'in 1k ölçeğinde zayıf iç tutarlılık saptamalarını göstermişlerdir. Figlie ve arkadaşları (8) ise bu iki alt ölçeğin aslında aynı fenomenin parçaları olabileceğini bildirmişlerdir. Klinik deneyimde bazı hastaların içme sorunlarının farkında olmalarına rağmen içmeyi bırakmaya ihtiyaç duyma, yaşam stillerini değiştirme ya da tedavi programını takip etme konusunda ikilem yaşayabildiklerini görmek mümkündür. Yani özellikle tedavinin erken aşamalarında ikilem ve farkına varma sıklıkla birlikte. Bu durum tedavinin aşamasına göre ölçek ile ilgili bulguların farklılık gösterebileceğini düşündürmektedir. Çalışmamızda hastalar tedavinin ileri aşamalarında değerlendirilmiştir. İlk aslında değerlendirilmesi gereken önemli bir alt ölçektir. Tedavi programları genellikle harekete (action) geçmek için içsel motivasyonu olan hastalar için planlanmıştır ve değişim için motive olmayan ya da ikilemde olan hastalar için uygun olmayabilir (7).

Çalışmamızda ölçeğin orijinalinde Fv alt ölçeğine ait 1. ve 3. maddeler 1k alt ölçeği (faktörü) içinde yer almıştır. Bu durum daha önceki çalışmalarla uyumlu olmak-

la beraber, bu çalışmalardan farklı olarak iki alt ölçek tek bir ölçek olarak saptanmamış, sadece bu iki maddenin özelliğinden dolayı 1k alt ölçeği içinde yer aldığı düşünülmüştür. Figlie ve arkadaşları (8) ölçeğin bu haliyle içerdiği maddelerin bu ayırımı yapabilmek için uygun olmasının nedeni ile 1k ve Fv arasında ayırım yapamıyor olabileceğini bildirmişlerdir. Çalışmamızda ise, zaten değişiklik yapmış ve tedaviye başlamış, üstelik arındırılma dönemini geçirmiş örnekleminizin, özelliklerinden dolayı 1. ve 3. maddeleri 1k alt ölçeği içinde yer alacak şekilde algılamış olabilecekleri düşünülmektedir. Birinci ve 3. maddeler Fv yerine 1k alt ölçeğinde değerlendirildikten sonra yapılan korelasyonlarda en düşük korelasyon katsayısı bu iki alt ölçek arasında saptanmıştır. Bu bulgu ile birlikte, MATT ölçeği ile sadece Fv alt ölçeğinin anlamlı korelasyon göstermesi de (İkilem alt ölçeği ile korelasyon yok), bu iki alt ölçeğin çalışmamızın örnekleminde iki farklı özelliği değerlendirdiklerini düşündürmektedir. Daha ciddi sorunları olan bağımlılar daha motiveledirler (örneğin yüksek MATT puanı), ancak değişimi sağlamak için daha fazla zorlukları vardır (29). Alkol kullanımının sosyal, psikolojik ve fiziksel olumsuz sonuçları alkol kullanma davranışını değiştirme ihtimali ve tedavide iken değişim için motivasyonla ilişkilidir (30).

Eksilen 3 maddenin hepsi ölçeğin orijinalinde Aa alt ölçeğinde yer almaktadır. Çalışmamızda 4. ve 5. maddeler yapılan ilk faktöryel işlemde 4. faktör olarak ve 9. madde de 5. faktör olarak yer almıştır. 5. ve 9. maddeler aslında iki bölümden oluşan maddeler olup, Türk örneklemini için anlaşılmasında ve yorumlanmasında sıkıntı yaratabilecek soru tarzları olarak görünmektedir. Orijinalinin başka bir lisan ve kültürde geliştirilmiş olan ölçeğin zayıf tercümesi iç tutarlılık, geçerlik ve güvenilirliği etkileyebilir (8). Figlie ve arkadaşları (2005) SOCRATES'in faktöryel yapısını incelerken, hastaların bu tür karmaşık soruların ikinci kısmına bakmadan birinci kısmına cevap verme eğiliminde olduklarından basitleştirilmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Onların bu sorunu çözümlenmesi için kronolojik ve ardışık komponentlere bölmek olmuştur. Ancak yazarlar bu çözümün ölçeğin orijinal formu ile kıyaslamaya zarar verebileceğini de vurgulamışlardır (8).

Bu çalışmada SOCRATES için yatarak tedavi gören erkek alkol bağımlılarında saptanan faktöryel yapı, ölçeğin orijinaliyle benzerlik göstermiştir (15). Bu çalış-

manın örneklemini orijinalinden farklı olarak ayaktan tedavi gören değil sadece yatarak tedavi gören ve kötüye kullanım değil sadece alkol bağımlılarından oluşan hasta grubu oluşturmuştur. Alkol bağımlılarında tedavi için motivasyon, genellikle tedavi arayışı ve tedavi başarısının güçlü belirleyicisi olarak değerlendirilir (31). Kısa motivasyonel görüşme ve değerlendirmeler ise hastanın değişime hazır olmasını artırarak tedavi

programlarına daha iyi hazırlar (32). Bu çalışmanın bulguları "Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği (SOCRATES)" nin Türkçe düzenlenmiş şeklinin alkol bağımlılığı olan hastalarda geçerli ve güvenilir bir biçimde kullanılabileceğini düşündürmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalar, tedavi için motivasyonun bağımlı hastaların tedavide kalmalarını ve depresmeleri nasıl etkilediğini de değerlendiren çalışmalar olmalıdır.

Kaynaklar:

1. Burrow-Sanchez JJ, Lundberg KJ. Readiness to change in adults waiting for publicly funded substance abuse treatment. *Addict Behav* 2007;32:199-204
2. Claus RE, Kindleberger LR. Engaging substance abusers after centralized assessment: predictors of treatment entry and dropout. *J Psychoactive Drugs* 2002; 34: 25-31
3. Ryan RM, Plant RW, O'Malley S. Initial motivations for alcohol treatment: relations with patient characteristics, treatment involvement, and dropout. *Addict Behav* 1995; 20: 279-297
4. Joe GW, Simpson DD, Broome KM. Effects of readiness for drug abuse treatment on client retention and assessment of process. *Addiction* 1998; 93: 1177-1190
5. DiClemente CC, Bellino LE, Neavins TM. Motivation for change and alcoholism treatment. *Alcohol Res Health* 1999; 23: 86-92
6. Prochaska JO, DiClemente CC. Transtheoretical therapy: Toward a more integrative model of change. *Psychother Theory Res Pract* 1982; 19: 276-288
7. Prochaska JO, DiClemente CC, Norcross JC. In search of how people change. Applications to addictive behaviors. *Am Psychol* 1992; 47: 1102-1114
8. Figlie NB, Dunn J, Laranjeira R. Motivation for change in alcohol dependent outpatients from Brazil. *Addict Behav* 2005; 30:159-165
9. Evren C, Saaçoğlu Ö, Can Y, Çakmak D. Tedavi için motivasyon (TİM) ölçeğinin geçerliliği ve güvenilirliği. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi* 2004; 12:22-30
10. Evren C, Saaçoğlu Ö, Dalbudak E, Danışmant BS, Çakmak D, Ryan RM. Tedavi Motivasyonu Anketi (TMA) Türkçe Versiyonunun Alkol Bağımlısı Hastalarda Faktör Yapısı, Geçerliliği ve Güvenirliği. *Bağımlılık Dergisi* 2006; 7:117-122
11. DiClemente CC, Carbonari JP, Velasquez MM. Alcoholism treatment mismatching from a process of change perspective. In: Watson, R.R, ed. *Alcohol Abuse Treatment*. Totowa, NJ: Humana Press, 1992: 115-142
12. Higgins ST, Budney AJ. Treatment of cocaine dependence through the principles of behavior analysis and behavioral pharmacology. In: Onken LS; Blaine JD; and Boren JJ, eds. *Behavioral Treatments for Drug Abuse and Dependence*. NIDA Research Monograph No. 137. Rockville, MD: National Institute on Drug Abuse 1993: 97-121
13. Miller WR, Rollnick S. *Motivational Interviewing: Preparing People to Change Addictive Behavior*. New York: Guilford Press, 1991
14. Stitzer ML, Iguchi MY, Kidorf M, Bigelow GE. Contingency management in methadone treatment: The case for positive incentives, In: Onken LS; Blaine JD; and Boren JJ, eds. *Behavioral Treatments for Drug Abuse and Dependence*. NIDA Research Monograph No. 137. Rockville, MD: National Institute on Drug Abuse, 1993: 19-36
15. Miller W R, Tonigan JS. Assessing drinkers' motivation for change: The Stages of Change Readiness and Treatment Eagerness Scale (SOCRATES). *Psychology Addict Behav* 1996; 10:81-89
16. McConaughy EA, Prochaska JO, Velicer WF. Stages of change in psychotherapy: Measurement and sample profiles. *Psychotherapy: Theory, Research, and Practice* 1983;20:368-375
17. Maisto SA, Conigliaro J, McNeil M, Kraemer K, O'Connor M, Kelley ME. Factor structure of the SOCRATES in a sample of primary care patients. *Addict Behav* 1999;24:879-892
18. Vik PW, Culbertson KA, Sellers K. Readiness to change among heavy drinking college students. *J Stud Alcohol* 2000;61:6746-80
19. Maisto SA, Chung TA, Cornelius JR, Martin CS. Factor structure of the SOCRATES in a clinical sample of adolescents. *Psychology Addict Behav* 2003;17:98-107
20. Demmel R, Beck B, Richter D, Reker T. Readiness to change in a clinical sample of problem drinkers: relation to alcohol use, self-efficacy, and treatment outcome. *Eur Addict Res* 2004;10:133-138
21. Mitchell D, Francis JP, Tafate RC. The psychometric properties of the Stages of Change Readiness and Treatment Eagerness Scale (SOCRATES) in a clinical sample of active duty military service members. *Mil Med* 2005;170:960-963
22. Zullino DF, Krenz S, Fresard E, Montagrin Y, Kolly S, Chatton A, Manghi R, Broers B. Psychometric properties of a French-language version of the stage of change readiness and treatment eagerness scale (SOCRATES) *Addict Res Theory* 2007;15: 153-160
23. Project MATCH: Matching alcoholism treatment to client heterogeneity: Project MATCH posttreatment drinking outcomes. *J Stud Alcohol* 1997; 58: 7-29
24. Miller WR, ed: *Enhancing Motivation for Change in Substance Abuse Treatment*. DHHS Publication (SMA) 99-3354. Rockville, MD. Center for Substance Abuse Treatment, Substance Abuse and Mental Health Administration, 1999
25. Gibbs LE. Validity and reliability of the michigan alcoholism screening test: A review. *Drug Alcohol Depend* 1983; 12: 279-285

26. Coşkunol H, Bağdiken İ, Sorias S, Saygılı R. Michigan Alkolizm Tarama Testinin Geçerliliği. Ege Tıp Dergisi 1995; 34: 15-18
27. Dermen K, Koutsky J, Connors GJ, Czarnecki D. SOCRATES scores of alcoholic inpatients: Factor structure and relationship to pretreatment characteristics. Paper presented at the Annual Meeting of the Association for the Advancement of Behavior Therapy, Miami, FL, 1997
28. Busby LD, Parker JD. Norms and reliability for the stages of change and treatment eagerness scale (SOCRATES) obtained from drinkers accepted for inpatient treatment. Poster session presented at the annual meeting of the Association for the Advancement of Behavior Therapy, Miami, FL, 1997
29. Kludt CJ, Perlmutter L. Effects of control and motivation on treatment outcome. J Psychoactive Drugs 1999; 31: 405-414
30. DiClemente CC. Motivation for change: implications for substance abuse treatment. Psychol Sci 1999; 10: 209-213
31. Cahill MA, Adinoff B, Hosig H, Muller K, Pulliam C. Motivation for treatment preceding and following a substance abuse program. Addict Behav 2003; 28: 67-79
32. Carey KB. The feasibility of enhancing psychiatric outpatients' readiness to change their substance use. Psychiatr Serv 2002; 53: 602-608

Değişime Hazır Olma Aşamaları ve Tedaviyi İsteme Ölçeği (SOCRATES)

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Bilmiyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Alkol kullanmamla ilgili gerçekten değişiklik yapmak istiyorum.					
2. Bazen ben alkolik miyim diye merak ediyorum.					
3. Eğer yakın zamanda alkol kullanmamı değiştirmezsem sorunlarım giderek kötüleşecek.					
7. Bazen alkol kullanmamın diğer insanlara zarar verip vermediğini merak ediyorum.					
8. Ben sorunlu bir alkol kullanıcısıyım.					
10. Alkol kullanmamı halihazırda değiştirdim ve eski alışkanlığıma geri dönmek için yollar arıyorum.					
11. Alkol kullanmakla ilgili ciddi sorunum var.					
12. Bazen alkol kullanmamı kontrol edebiliyor muyum diye merak ediyorum.					
13. Alkol kullanmam birçok zarara yol açıyor.					
14. Alkol kullanmayı azaltmak ya da kesmek için şimdi aktif olarak bir şeyler yapıyorum.					
15. Daha önce sahip olduğum alkol kullanma sorunlarıma geri dönmek istemiyorum.					
16. Alkol kullanma sorunum olduğunu biliyorum.					
17. Alkolü çok fazla mı içiyorum diye merak ettiğim zamanlar olur.					
18. Ben bir alkolığım.					
19. Alkol kullanmamı değiştirmek için çok fazla çalışıyorum.					
20. Alkol içmemde bazı değişiklikler yaptım ve eskisi gibi içmeye geri dönmek için yardım istiyorum.					

Ölçeğin değerlendirilmesi: "İkilem" alt ölçeğini 1,2,3,7,12 ve 17. sorular, "Farkına varma" alt ölçeğini 8,11,13,16 ve 18. sorular ve "Adım atma" alt ölçeğini 10,14,15,19 ve 20. sorular oluşturmaktadır. Sorular "Kesinlikle katılmıyorum" dan (1 puan) "Kesinlikle katılıyorum" a (5 puan) değişen şekilde cevaplanır. Ölçeğin toplam puanı ve alt faktörlerin ayrı ayrı toplam puanları arttıkça motivasyonun da daha yüksek olduğu şeklinde değerlendirilir.